

Манько Т.М.

Державний торговельно-економічний університет

vfrt040920@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ ЗНАТИ СВОЇХ ПРАВ ЯК ГРОМАДЯНИН УКРАЇНИ?

Незнання закону не звільняє від відповідальності» - це фундаментальний правовий принцип, закріплений у ст.68 Конституції України. Необізнаність у чинному законодавстві не звільняє від відповідальності. В сучасних умовах набуває актуальності питання: чи може людина виконувати свій обов'язок та знати всі правові норми, враховуючи їх складність та чисельність? Актуальність даного твердження зумовлена активним розвитком інформаційного суспільства, достатньо стрімким збільшенням кількості законів і прав та ускладненням останніх. Дані причини створюють прогалину в суспільній правовій обізнаності. В свою чергу це спонукає до достатньо напружених відносин між державою та громадянами.

Мета мого дослідження - визначити ситуації, у яких ми маємо право не знати власних прав, та наслідки такої необізнаності. Розібратися чи маємо ми право посилатися на незнання як на підставу уникнення відповідальності?

По-перше, конституційні засади права на знання прав. Посилаючись на ст.57 Конституції України можна стверджувати: «Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.»

Даним актом встановлена відкритість та доступність на знання власних прав. Держава не має підстав вимагати дотримання та виконання норм, які не були оприлюднені належним чином. Цим актом створена правова гарантія поінформованості громадян. Водночас, ст. 68 Конституції України визначила:

«Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності».

Конституція прямо стверджує, що незнання не звільняє від відповідальності та поєднується у логічний ланцюжок - право знати свої права поєднується з обов'язком їх дотримання.

По-друге, щодо принципу - «незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності». Це - універсальна норма, якій підпорядковуються більшість світових правових систем. Українське законодавство не виносило цей принцип як окрему норму, але вона впливає із загальних актів законодавства та судової практики. Суть полягає у тому, що кожна особа вважається обізнаною із законами та правах. Це презумпція, яка забезпечує стабільність правопорядку. За її відсутності чинне законодавство втратило б будь-який сенс. Принцип необізнаність не дорівнює невинуватість і спонукає до ретельнішого вивчення нормативних прав та законодавства, адже держава не несе відповідальності за незнання закону.

По-третє, об'єктивні межі правової обізнаності. Разом з вище наведеними прикладами та нормами маємо визнати, що ґрунтовне знання законодавства пересічній людині не властиво. Українське законодавство включає тисячі актів і норм, які змінюються постійно. Не існує універсального правника, який би мав достатню кваліфікацію в усіх галузях права. Для кожної сфери - свій спеціаліст. З цього можна зробити висновок - вимога до знання усього законодавства нереалістична.

Щодо обізнаності - краще зазначати не обов'язок знати усі закони на пам'ять, а дотримуватися основних правових норм, та за потреби, досліджувати відповідні галузі законодавства.

По-четверте, практичне значення правової обізнаності. Продовжуючи тему необізнаності, варто зазначити, що це несе не лише юридичні, а й соціальні наслідки, в першу чергу для себе. Людина незнаюча є більш вразливою та легко може стати мішенню для порушення трудових прав, шахрайства, незаконних дій посадових осіб, обмежений доступ до гарантії соціальної допомоги. Яскравий приклад, працівник, який не обізнаний у трудовому законодавстві, має вищий ризик погодитися на незаконні умови праці, аніж той, хто хоча б має уявлення про права. Він може власним незнанням бути позбавленим можливості урегулювання його прав на захист та умови праці. Тут знання про право розглядається не як обов'язок перед державою, а як інструмент самозахисту, практичний ресурс.

По-п'яте, роль держави у забезпеченні правової обізнаності. Допомога задля обізнаності з боку держави є невід'ємним, і в той же час прямим обов'язком - створювати умови для безперешкодного доступу громадян до правової інформації. Україна забезпечує доступ до законодавства через цифровізацію, функціонування офіційних онлайн-ресурсів (портали Верховної Ради, Президента, Мін'юсту), Національну стратегію безбар'єрності, що гарантує рівні права до інформації, адміністративні послуги, цивільне правосуддя, а також спеціалізовані інструменти для маломобільних груп. Закон «Про безоплатну правову допомогу» гарантує кожному можливість отримати юридичну консультацію. Підсумуючи, можна стверджувати, що держава визнає складність правової системи та сприяє реалізації відповідних заходів для полегшення донесення інформації до громадян.

По-шосте, розберемо, чи все таки існує такий термін, як «право на незнання»? Якщо вдатися до філософії, як початковій науці, можна допускати існування людини, не зацікавленої у розумінні права, особи, яка не має бажання заглиблюватися у пізнання законів. Свобода думки, свобода мислення - тут людина сама обирає рівень пізнання та знань. Але дана позиція можлива лише у філософській площині. Проте розглядаючи сферу дії закону, дана думка не має юридичної сили. Ви не маєте права використати його як законний аргумент у суді чи підставу для звільнення від відповідальності. Це ваше особисте право, вибирати рівень обізнаності.

Систематизуючи вище наведену інформацію та аналізуючи відповідні дослідження, можна зробити такі висновки. Як громадянин України, ви маєте право не знати власних прав. Але це може потягнути відповідні наслідки у випадку порушення тих чи інших норм. Держава не передбачає на законодавчому рівні відповідальність саме за незнання, але передбачає відповідальність за порушення відповідних норм. Конституція гарантує право на обізнаність із правами і водночас встановлює обов'язкове дотримання їх. У подальшому, питання про можливість необізнаності у власних правах трансформується у питання забезпечення безпеки самої особи. Незнання не заборонене, але обмежує можливості людини та підвищує ризики порушення прав іншими по відношенню до неї.